

Zápis

z obhajoby disertační práce paní Daniely Šterbákové

konané dne 8. září 2015

téma práce: „Ticho“

přítomni: dle prezenční listiny: P. Kouba, L. Karfíková, M. Petříček, J. Hill, K. Novotný, K. Thein, V. Kolman, J. Fulka.

Předseda komise P. Kouba zahájil obhajobu a představil přítomným kandidátku.

Školitel K. Thein představil doktorandku a seznámil komisi s uchazečkou a její diz. prací.

Kandidátka seznámila přítomné se svou disertační prací. Sdělila zejména:

Hlavní otázka práce je následující: běžně se o tichu mluví jako o něčem, co je vnímatelné, přitom je však ticho negativním termínem označujícím absenci zvuku. Je tedy možné vnímat nic? Je možné vnímat absenci? Je adekvátní říkat, že slyším ticho?

K tématu jsem se rozhodla přistupovat na základě tří tematických okruhů.

(1) Prvním je hudba Johna Cage, v jehož textech jsou přítomny dvě teze: (a) ticho je možné slyšet, aby to však bylo možné, je třeba potlačit zvuky. Poté, co Cage navštívil zvukotěsnou místnost, svou tezi změnil: (b) ticho podle něj neexistuje.

Zde lze také hledat východisko disertační práce: je zjevné, že existuje určitý rozpor mezi běžným jazykem, jímž o tichu mluvíme, a hlubšími filosofickými analýzami. Dále je zřejmé, že Cageova pozice je fyzikalistická. Popření principu hudební tonality znamená, že jakékoli zvuky se mohou stát součástí hudby. V hudbě potom jde o poslouchání záměrně vytvořených zvuků. Fyzikalismus je v případě Cage záměrně zvoleným přístupem, který podmiňuje také jeho chápání ticha.

(2) Druhý okruh práce proto vychází rovněž z fyzikalistických přístupů, jak jsou rozvíjeny na půdě analytické filosofie. Zaměřuji se zejména na dva autory: R. Sorensena a I. Phillipse.

Jde o jakousi antitezi vůči tomu, co tvrdí Cage. Podle Sorensena je ticho možné slyšet. Ve svých úvahách přitom spojuje kauzální teorii vnímání (KTV) a Dretskeho teorii neepistemického vidění. Phillipse vedle toho tvrdí, že ticho není vnímatelný objekt, ale je možné s ním mít zkušenost, protože máme zkušenost vědomí zbaveného zvuků. Je tedy možná zkušenost vědomí bez obsahu, a v tomto smyslu je také možné ticho slyšet.

(3) Ve třetím tematickém okruhu již nejde o ticho jako absenci, ale o ticho jako privaci zvuku, jako mezeru mezi zvuky. Zde si kladu dvě otázky: jak mluvit o tom, že si všimneme hranice mezi zvukem a tichem? Na tuto otázku odpovídám s využitím Leibnizovy teorie percepce. A druhá otázka se týká ticha v souvislosti s časem: umožňuje čas mluvit o hranici zvukových událostí a událostí ticha jako o nějakém vymezeném celku? Jde tedy o to, zda je možné ticho nějak vymežit.

P. Kouba: poděkování kandidátce za krátké shrnutí, které splňuje účel prezentace.

Poté oponenti V. Kolman a J. Fulka přednesli závěry svých posudků.

Doufal, že když se jí podaří ukázat, že jsou dané teorie vnitřně nekoherentní, bude moci ponechat určité pohledy na ticho stranou; šlo tedy o jakousi „via negativa“.

V případě Sorensena je především zvláštní, že člověk může dospívat k opačným odpovědím na tutéž otázku. Pokud jde o neepistemické vidění, Sorensen chce tvrdit, že ne každé vidění je spojené s poznáním. Větší část knihy nicméně věnuje právě epistemickému vidění. Sorensen nechce řešit, jak z hlediska přírodní vědy probíhá vidění, jeho koncepce mu spíše připadá jako filosoficky zajímavá možnost. Pokud jde o tezi o zvířatech a podobné věci, autorka se ji nesnažila nijak hájit.

Na oponenta Kolmana má kandidátka otázku, co míní komparativním čtením.

Oponenti se vyjadřují k vystoupení kandidátky.

V. Kolman: Cage je zajímavý tím, že neguje to, co bylo předtím. Šlo mi vlastně o totéž, oč šlo J. Fulkovi. O daném tématu, tj. o kontextovém zařazení Cageovy tvorby, existuje celá rozsáhlá literatura. Připadalo mi ale především, že kdyby byl v práci závěr nebo poslední kapitola, dalo by se to celé nějak shrnout a zobecnit.

D. Šterbáková: Děkuji. Nebyla jsem si jen jista, čeho se to týkalo. K těmto věcem se ještě určitě vrátím. Sama si kladu ještě otázku ohledně potenciálu kapitoly o Leibnizovi. Měli jste nějaká konkrétní očekávání?

V. Kolman: Vnesení otázky času je v dané době velké téma. Na to, jak jsou první dvě části kompaktní, tak se třetí část najednou otevírá do přílišné šíře.

K. Thein: Ano, tady se naráží na problém, že korpus díla Sorensena a Phillipse je ve srovnání s Husserlem a Leibnizem kvantitativně užší.

V. Kolman: Chtěl jsem hlavně zdůraznit, že by práci pomohlo závěrečné zarámování.

D. Šterbáková (obrací se k J. Fulkovi): k těm kontinentálním teoriím jsem chtěla říci, že by to byl asi logičtější postup, ale šlo mi hlavně o tu kontrastní analytickou pozici.

Diskuse:

K. Thein: Úskalí kontinentálních teorií je v tom, že na první pohled to vypadá, že by se s nimi dalo skvěle pracovat, ale pak se to ukáže být složité. Naproti tomu kauzální teorie přes svoji úzkost a zvláštnost umožňuje dobrou konfrontaci s Cagem, který má jasný půdorys.

J. Fulka: Ano, ukazuje se, že celý postup moderní hudby je založen na stejném předpokladu (sdíleném také Cagem).

K. Thein: Zajímavý je v této souvislosti Varzi a jeho analýzy hranice mezi zvukem a tichem. Pořád tu jde ale o záměrně vytvářené zvuky. Renesance vnesla hluky do hudby, ale pořád je to ještě záměrnost. Naproti tomu Cage pracuje víc s nahodilostí, se zvuky okolí atd.

M. Petříček: Mám jen takový dotaz. Nevím, jestli to v té práci máte. Ono totiž slyšet ticho je jedna věc, ale já můžu také říct, že ticho je něco, co cítím. Je to podle vás přenesený způsob vyjadřování nebo je to zkušenost?

D. Šterbáková: A v podobném smyslu cítíte i zvuk?

M. Petříček: Kdybych šel hluboko do sémantiky cítění ticha... Když cítíme ticho, je to něco nepříjemného. Když cítím ticho, tak mám potřebu mluvit. Například když je obhajoba a všichni se na mě dívají, tak cítím ticho a mám potřebu mluvit.

K. Thein: A když je nic, tak máš potřebu, aby bylo něco. Ale když je něco, tak máš zase pocit, že by bylo lepší kdyby...

P. Kouba: To jsou těžké metafysické teze...

M. Petříček: Režisér Janeček má film, kde obchází houby a vždycky u té houby zahraje melodii, přitom ta houba je tichá.

P. Kouba: Já bych se chtěl vrátit ještě k té třetí části. Jak rozlišujete mezi hranicí v prostoru a hranicí v čase? Nebylo mi to totiž úplně jasné. Proč si myslíte, že hranice v čase jsou konvenční a v prostoru ne?

D. Šterbáková: Nejsem si jista, zda jsem to měla na mysli. Pokud jde o otázku hranice v čase, tak o hranicích v čase můžeme mluvit na základě paměti teprve zpětně. Ta otázka je komplikovaná v tom, že se tam dostává do úvahy lineární chápání času a pojetí času jako zakoušení kvalit, které vnímatelné jsou. A jako o kvalitách je možné o nich hovořit až zpětně s odstupem. O konvenční hranice by šlo tehdy, kdybychom čas chápali v analytickém smyslu. V prostoru nejsou hranice konvenční, jsou dané předměty.

P. Kouba: Jistě je tam nějaký zásadní rozdíl. Ale dochází tu ke konfuzi mezi plynutím času a časovým objektem. Je otázka, zda nepotřebujeme vždy obojí. Jde o implicitní vztáženost, která by zůstala pofiderní, kdybyste uvažovala jen o nějakém kontinuu nebo o bodových okamžicích. Souhlasím s oponenty v tom, že z této problematiky je třeba použít jen to, co dokreslí výklad. Pokud nejsou další otázky, tak vám poděkujeme.

Vyhlášení výsledku tajného hlasování: počet členů komise 5 – přítomno členů komise 5 – kladných hlasů 5. Komise navrhla udělit titul doktor (Ph.D.)

Zapsala: Alena Tesková

Podpis předsedy komise:

